Prvá svetová vojna (1. svetová vojna) podrobne :)

V Prvej svetovej vojne vstúpili na vojnové polia moderné mechanizované vojská. Po viac než štyroch rokoch zabíjania sa vyriešilo len málo politických sporov, ale životom za to zaplatilo desať miliónov ľudí.

Výstrely, ktoré 28. júna 1914 vypálil v Sarajeve srbský nacionalista Gavrilo Princip a ktoré usmrtili arcivojvodu Františka Ferdinanda ďEste, následníka trónu habsburskej monarchie, vyprovokovali Prvú svetovú vojnu. Skutočné príčiny vojny však boli oveľa hlbšie. Vzostup zjednoteného Nemecka po prusko-francúzskej vojne v rokoch 1870-1871 narušil rovnováhu síl na európskom kontinente. Napätie vyvolávali predovšetkým protichodné záujmy jednotlivých štátov, hospodárska konkurencia a rivalita v kolóniách. Roku 1914 sa Európa členila na dve zoskupenia: Trojspolok, ktorého členmi boli Rakúsko-Uhorsko, Nemecko a Taliansko, a Dohodu, ktorú tvorili Veľká Británia, Francúzsko a Rusko. Akýkoľvek incident, do ktorého by sa zaplietla jedna z týchto krajín, hrozil zavliecť do konfliktu aj ostatné štáty. Zavraždenie následníka trónu bolo presne takouto udalosťou. Mesiac po nej sa Európa mobilizovala do vojny.

Keď vojsko cisára Wilhelma II. vtrhlo do Belgicka, vyhlásila Británia, ktorá bola garantom jeho nezávislosti, 4. augusta 1914 Nemecku vojnu. Kým britské Kráľovské námorníctvo bolo najväčšie na svete, nemala Británia ako jeden z mála štátov v Európe armádu vytvorenú na základe všeobecnej brannej povinnosti. Britský minister vojny lord Kitchener sa usiloval o vytvorenie armády zloženej z dobrovoľníkov, ktorá koncom roku 1915 mala už 2,5 milióna mužov. Keďže počet dobrovoľníkov klesal a obetí pribúdalo, musela Británia v januári 1916 prvý raz zaviesť povinnú vojenskú službu.

Cena zákopovej vojny

Pokus Nemecka uštedriť Francúzsku porážku ešte skôr, než Rusi dokončia mobilizáciu, bol zastavený v septembri 1914 v bitke na Marne. Odvtedy bolo jasné, že dostrel, presnosť streľby a palebná sila moderných zbraní, najmä guľometov, je taká, že vojaci môžu na bojiskách prežiť len krytí zákopmi. Všetky pokusy oboch strán obísť nepriateľa sa skončili nezdarom. V závere prvej bitky pri Ypres v novembri 1914 boli britské expedičné sily, ktorým velil sir John French, takmer úplne zničené. V decembri 1914 siahali zákopové línie od pobrežia Lamanšského prielivu až k švajčiarskym hraniciam.

V nasledujúcich štyroch rokoch sa Dohoda a Nemecko pokúšali nájsť spôsob, ako ukončiť zákopovú vojnu, ktorá sa ocitla v slepej uličke. Toto úsilie viedlo k úspešným pokusom o prelomenie nepriateľských línií s využitím delostrelectva, jedovatého plynu a tankov. Počet obetí bol nesmierny. Roku 1916 boli straty dohodových mocností v bitkách pri Verdune a na Somme viac než 1,1 milióna mužov. Nemecko stratilo takmer rovnaký počet vojakov. V tom istom roku utrpela britská armáda na čele so sirom Douglasom Haigom priemerné mesačné straty 44 000 mužov. Do roku 1918 vzrástlo toto číslo na 75 000.

Popri Francúzsku sa najväčšie boje odohrávali na východnom fronte, kde Rakúsko-Uhorsko a Nemecko stáli proti Rusku. Rusi spočiatku dosahovali úspechy a keď vtrhli do Východného Pruska, pomýšľali pravdepodobne dokonca na ohrozenie Berlína. Vďaka presunu síl zo západného frontu však generáli Paul von Hindenburg a Erich Ludendorff dosiahli ohromujúce víťazstvo nad Rusmi v bitke pri Tannenbergu, kde padlo do zajatia viac než 100 000 ruských vojakov.

V lete 1916 porazila ruská armáda Rakúšanov počas ofenzívy generála Alexeja Brusilova. No v nasledujúcom roku utrpela ťažké straty a celkom sa vyčerpala. Po úspešnej revolúcii z februára 1917 pripravila Dočasná vláda Alexandra Kerenského v lete 1917 ďalšiu ofenzívu, ktorá však nebola úspešná, okrem iného aj pre nespoľahlivosť vojsk a ich velenia. Októbrová boľševická revolúcia znamenala koniec ruskej účasti vo vojne. V marci 1918 uzavrel Lenin podpisom brest-litovskej zmluvy ponižujúci mier.

Na východnom fronte sa odohrali ešte ďalšie, aj keď menej výrazné vojenské akcie. Viac než milión vojakov z Británie a jej impéria sa zúčastnilo na operácii proti nemeckému spojencovi Turecku na polostrove Gallipoli, kde sa vyznamenali najmä jednotky z Austrálie a Nového Zélandu, a ďalej v Egypte, Palestíne a Mezopotámii. Na Balkáne Srbi najskôr zastavili Rakúšanov, v zime 1915-1916 ich však porazila rakúska, nemecká a bulharská armáda. Na pomoc Srbom sa v Solúne postupne vylodilo 600 000 spojeneckých vojakov. V máji 1915 dostalo Taliansko prísľub štedrých územných ziskov na úkor nepriateľa a pripojilo sa k Dohode. Taliansky front sa ustálil na rieke Soči (Isonzo). Po dva a pol roku, v októbri 1917, prinútili nemecké a rakúske sily Talianov ustúpiť od Caporetta k rieke Piave. Na pomoc Talianom boli vyslané britské a francúzske jednotky a tí o rok neskôr v bitke pri Vittorio Veneto Rakúšanom porážku odplatili. Ďalšie boje sa odohrávali v Afrike, kde sa spojenci usilovali dobyť nemecké kolónie. Väčšinou sa tak stalo rýchlo, len v Nemeckej východnej Afrike sa bojovalo ešte po

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

podpísaní prímeria.

Prvá svetová vojna mala nesmierny dopad aj na život civilného obyvateľstva vo všetkých bojujúcich štátoch. V Británii vláda vydala Zákon na ochranu kráľovstva, ktorý jej poskytol mimoriadnu moc. Noviny sa cenzurovali, uhoľné bane boli zoštátnené a súkromný majetok sa využíval v štátnom záujme. Ďalej bol obmedzený predaj alkoholu, zavedený letný čas a roku 1918 aj prídelový systém potravín. Nemecko veľmi trpelo spojeneckou blokádou; v zime sa každodennou potravou Nemcov stala kvaka. Vo všetkých krajinách spôsobil odchod mužov do armády nedostatok pracovných síl. Ženy začali pracovať v priemysle, poľnohospodárstve i v obchode, čo bolo až dovtedy prevažne záležitosťou mužov. V Británii sa viac než 10 000 žien zapojilo do pomocných vojenských zborov.

Civilisti v prednej línii

V Prvej svetovej vojne sa po prvý raz vo väčšej miere použilo letectvo. Nemci podnikali nálety na francúzske a britské mestá prostredníctvom lietadiel i vzducholodí Zeppelin. Paríž bombardovali aj ďalekonosnými delami. Nálety postavili civilné obyvateľstvo po prvý raz v dejinách do prednej línie. V dôsledku tohto nového poňatia vojny zomrelo 1500 britských civilistov. Letci zvádzali súboje aj nad zákopmi a letecké „esá“ ako Manfred von Richthofen (Červený barón), Albert Ball, Georges Guynemer a Eddie Rickenbacker sa stali slávnymi národnými hrdinami.

Na mori Británia vďačila Kráľovskému námorníctvu za ochranu a zabezpečenie námorných trás na dodávky potravín a surovín. V Indickom oceáne, južnom Atlantiku i v Pacifiku sa odohrávali zrážky medzi britskými vojnovými plavidlami a nemeckými obchodnými prepadovými loďami, z ktorých najúspešnejšia bola Emden. K dlho očakávanej bitke medzi britskou Grand Fleet a nemeckým Oceánskym loďstvom došlo 31. mája 1916 pri Jutskom polostrove. Hoci sa bitka skončila bez víťaza a britské kráľovské námorníctvo stratilo viac lodí, nemecká vojnová flotila, odhliadnuc od jedného-dvoch nepodarených pokusov, zostala až do konca vojny v prístavoch.

Spojenecká blokáda prinútila Nemcov urobiť odvetné opatrenia, ktoré spočívali v neobmedzenej ponorkovej vojne proti obchodným lodiam. Na jar 1917 priviedol tento spôsob boja Britániu na pokraj porážky. Zároveň urýchlil vstup USA do vojny, a to 6. apríla 1917. Zavedenie konvojového systému a obrovský rast výstavby lodí v Británii i v USA nakoniec spojencom umožnili prekonať hrozbu ponoriek.

Po páde Ruska sa Nemci pokúsili poraziť Britov a Francúzov ešte skôr, než bude americká pomoc skutočne efektívna. Ofenzíva, ktorú začali 21. marca 1918, bola spočiatku úspešná a postavenie spojencov sa zdalo zúfalé. V priebehu leta 1918 sa však situácia zmenila. Spojenci, ku ktorým sa pripojila americká pechota generála Johna Pershinga, prešli do útoku a zvíťazili vo viacerých veľkých bitkách. Nemci boli nútení požiadať o prímerie, ktoré vstúpilo do platnosti 11. novembra 1918.

O konečnom povojnovom usporiadaní sa rozhodovalo na mierovej konferencii v Paríži. Kľúčovú rolu tu zohrali americký prezident Woodrow Wilson a predsedovia vlád Veľkej Británie a Francúzska – David Lloyd George a Georges Clemenceau. V júni 1919 bola podpísaná Versailleská mierová zmluva. Nemecko stratilo časť území a muselo obmedziť svoju armádu na 100 000 mužov. Navyše muselo zaplatiť vysokú náhradu (v rokoch 1919-1921 to malo byť 5 miliárd zlatých mariek) a reparácie, ktorých výška bola stanovená neskôr. A tiež priznať vinu za rozpútanie konfliktu. Podmienky mierovej zmluvy vyvolali v Nemecku veľké rozhorčenie a čoskoro sa objavila silná túžba zrušiť ju. Maršal Ferdinand Foch, veliteľ spojeneckých vojsk, to vyjadril slovami: „To nie je mier, ale dvadsaťročné prímerie.“

Zbrane a technológie Prvej svetovej vojny

Počas Prvej svetovej vojny sa prvýkrát vo veľkom rozsahu použili moderné zbrane a technológie, ktoré zásadne zmenili spôsob vedenia vojny. Patria sem guľomety, tanky, bojové plyny, lietadlá, ponorky...

Prehľad najvýznamnejších zbraní a technológií:

- **Strelné zbrane:**
  - guľomety - napríklad Maxim, Vickers, MG 08; umožňovali masívnu obranu v zákopoch,
  - opakovacie pušky - Mosin-Nagant, Lee-Enfield, Mauser 98; štandardná výzbroj pechoty,
  - revolvery a pištole - záložné zbrane dôstojníkov.
- **Výbušniny a delostrelectvo:**
  - granáty - ručné aj puškové; používané v zákopovej vojne,
  - ťažké delá a húfnice - napríklad Big Bertha; ničivý účinok na opevnenia.
  - mínomety - efektívne na krátke vzdialenosti v zákopoch.
- **Chemické zbrane:**

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

- chlór, fosgén, yperit (horčičný plyn) - prvé masové použitie bojových plynov; spôsobovali dusenie, slepotu, popáleniny,
- protiplynové masky - boli reakciou na chemické útoky.

- **Mechanizované zbrane:**
  - tanky - prvýkrát nasadené v roku 1916, konkrétne Mark I; pomáhali prelomiť zákopové línie,
  - obrnené vozidlá - slúžili na prieskum a podporu pechoty.
- **Vzdušné technológie:**
  - lietadlá - používané na prieskum, bombardovanie a vzdušné súboje. Napríklad Fokker, Sopwith Camel,
  - vzducholode (Zeppeliny) - bombardovanie miest a prieskum.
- **Námorné technológie:**
  - ponorky (U-booty) - nemecké ponorky ohrozovali spojenecké lode,
  - torpéda - efektívne proti lodiam,
  - námorné míny - obrana prístavov a pobrežia.
- **Komunikačné a podporné technológie:**
  - rádio a telegraf - koordinácia jednotiek a velenia,
  - železnice - rýchly presun vojakov a zásob,
  - balóny - prieskum frontu z výšky.

Tieto technológie spôsobili, že Prvá svetová vojna bola mimoriadne ničivá a viedla k obrovským stratám na životoch.

Cár Tank; Prvá svetová vojna

Vývoj tanku a tanky 1. svetovej vojny
Lietadlá 1. svetovej vojny

- **https://www.wikiwand.com/sk/articles/Technol%C3%B3gia_po%C4%8Das_prvej_svetovej_vojny**
- **https://www.dotyk.cz/magazin/ponorky-za-1-svetove-valky-30000924.html**

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania